

Författare
Titlar
Epub-filer
Presentationer
Aktuellt
Rättigheter
Om LB
In English
Kontakt
Hjälp
Statistik
Sök i verk

SAOB ::: Dalin

August Strindberg
Samlade Verk 27.
Fadren. Fröken Julie.
Fodringsägare

::: Bibliografisk info.



Sida

[Start]
Fadren
Fröken Julie
Fodringsägare
Tillkomst och m...



Denna mångfald av motiv vill jag berömma mig av såsom tidsenlig! Och ha andra gjort det före mig, så berömmar jag mig av att icke ha varit ensam om mina paradoxer, som alla upptäckter kallas.

Vad karaktärsteckningen angår, har jag gjort figurerna tämligen karaktärlösa på följande grunder!

Ordet karaktär har under tidernas lopp fått flerfaldig betydelse. Det betydde väl ursprungligen det dominerande grunddraget i själkomplexet; och förväxlades med temperament. Sedan blev det medelklassens uttryck för automaten: så att en individ som en gång för alla stannat vid sin naturell eller anpassat sig till en viss roll i livet, upphört att växa med ett ord, blev kallad karaktär, och den i utveckling stadde, den skicklige navigatören på livets flod, som icke seglar med fasta skot utan faller för vindkasterna för att lova opp igen, blev kallad karaktärlös. I förringande bemärkelse, naturligtvis, emedan han var så svår att infånga, inregistrera och hålla vård över. Detta borgerliga begrepp om själens orörlighet överflyttades på scenen där det borgerliga alltid härskat. En karaktär blev där en herre som var fix och färdig: som oföränderligt uppträdde drucken, skämtsamt, bedrövligt; och för att karaktärisera behövdes bara att sätta ett lyte på kroppen, en klumpfot, ett träben, en röd näsa, eller att vederbörande upprepade ett uttryck såsom: »det var galant», »Barkis vill gärna», eller så. Detta sätt att se mänskorna enkelt, kvarsitter ännu hos den store Molière. Harpagon är bara girig, ehuru Harpagon kunnat vara både girig, en utmärkt financier, en präktig far, god kommunalman, och vad värre är hans »lyte» är ytterst förmånligt för just hans måg och dotter som ärva honom, och därför icke borde klandra honom om ock de få vänta lite på att komma i säng. Jag tror därför icke på enkla teaterkaraktärer, och författarnes summariska domar över mänskorna: den är dum, den är brutal, den är svartsjuk, den är snål, borde jävas av naturalister som veta huru rikt själskomplexet är, och som veta att »lasten» har en baksida, som bra mycket liknar dygden.

Som moderna karaktärer, levande i en övergångstid mer brådskande, hysterisk än åtminstone den föregående, har jag

Författare

Titlar

Epub-filer

Presentationer

Aktuellt

Rättigheter

Om LB

In English

Kontakt

Hjälp

Statistik

Sök i verk

SAOB ::: Dalin

August Strindberg
Samlade Verk 27.
Fadren. Fröken Julie.
Fodringsägare

::: Bibliografisk info.



Sida

105

[Start]

Fadren

Fröken Julie

Fordringsägare

Tillkomst och m...



skildrat mina figurer mer vacklande, söndergångna, blandade av gammalt och nytt, och det synes mig icke osannolikt att moderna idéer genom tidningar och samtal även sugit sig ner i de lager där en domestik kan leva. Därför har betjänten vissa moderna uppstötningar mitt i sin ärftliga slavsjäl. Och dem som finna oriktigt att vi i moderna dramer låta mänskorna tala darwinism, samtidigt med att de anbefalla Shakespeare till påseende, vill jag påminna om att dödgravarn i Hamlet talar Giordano Brunos (Bacons) mode-filosofi från den tiden, vilket är osannolikare, då spridningsmedlen för idéer den epoken voro färre än nu. Och det är för övrigt så, att »darwinismen» funnits i alla tider, ända sedan Moses successiva Skapelsehistoria ifrån de lägre djuren upp till människan, men att vi först upptäckt och formulerat den nu!

Mina själar (karaktärer) äro konglomerater av förgångna kulturgrader, och pågående, bitar ur böcker och tidningar, stycken av människor, avrivna lappar av helgdagskläder som blivit lumpor, alldeles som själen är hopflickad, och jag har dessutom givit litet uppkomsthistoria, då jag låter den svagare stjäla och repetera ord från den starkare, låter själarna hämta »idéer», suggestioner som det kallas från varandra, från miljön (grönsiskans blod), från attributen (rakkniven), och jag har låtit »Gedankenübertragung» genom dött medium (grevens ridstövlar, ringklockan) utföras; slutligen tagit »vaken suggestion» till hjälp, en variation på den sovande, och vilken nu är så vulgariserad och erkänd att den ej kan väcka löje eller misstro, såsom den skulle ha gjort på Mesmers tid.

Fröken Julie är en modern karaktär, icke såsom om icke halvkvinnan, man-hataren, skulle ha funnits i alla tider, utan därför att hon nu är upptäckt, har trätt fram och gjort buller. Offer för en vantro, (som gripit även starkare hjärnor) att kvinnan, denna förkrympta form av människa som står mellan mannen, skapelsens herre, kulturens skapare, skulle vara jämlik med mannen, eller kunna bli det, invecklar sig i en orimlig strävan, på vilken hon faller. Orimlig därför att en förkrympt form, regerad av propagationslagarne, alltid kommer att födas förkrympt och aldrig kan uppnå den som har försprånget, enligt formeln: A (mannen) och B (kvinnan) utgå nu från

Författare
Titlar
Epub-filer
Presentationer
Aktuellt
Rättigheter
Om LB
In English
Kontakt
Hjälp
Statistik
Sök i verk

SAOB ::: Dalin

August Strindberg
*Samlade Verk 46. Ett
drömspel*

::: Bibliografisk info.



Sida

[Start]
Ett drömspel
Tillkomst och m...
Förspel till Et...
Korridor-dramats...



ERINRAN:

Författaren har i detta drömspel med anslutning till sitt förra Drömspel »Till Damaskus» sökt härma drömmens osammanhängande men skenbart logiska form. Allt kan ske, allt är möjligt och sannolikt. Tid och rum existera icke; på en obetydlig verklighetsgrund spinner inbillningen ut och väver nya mönster: En blandning av minnen, upplevelser, fria påhitt, orimligheter och improvisationer.

Personerna klyvas, fördubblas, dubbleras, dunsta av, förtätas, flyta ut, samlas. Men ett medvetande står över alla, det är drömmarens; för det finns inga hemligheter, ingen inkonsekvens, inga skrupler, ingen lag. Han dömer icke, frisäger icke, endast relaterar, och såsom drömmen mest är smärtsam, mindre ofta glättig, går en ton av vemod, och medlidande med allt levande genom den vinglande berättelsen. Sömnen, befriaren, uppträder ofta pinsam, men när plågan är som stramast, infinner sig uppvaknandet och försonar den lidande med verkligheten, som huru kvalfull den än kan vara, dock i detta ögonblick är en njutning, jämförd med den plågsamma drömmen.

Författare
Titlar
Epub-filer
Presentationer
Aktuellt
Rättigheter
Om LB
In English
Kontakt
Hjälp
Statistik
Sök i verk

SAOB ::: Dalin

August Strindberg
Samlade Verk 20.
Tjänstekvinnans son I
–II

::: Bibliografisk info.



Sida

[Start]
TJÄNSTEKVINNANS...
Kap. I. Rädd oc...
Kap. II. Dressy...
Kap. III. Borta...



hon honom att låna femton kronor. Av fadren fick han ett fodral med cigarrer och uppmaning att hjälpa sig själv. Själv medförde han åttio kronor, som han förvärvat på lektioner och med vilka han skulle göra sin första termin.

Världen stod honom nu öppen, och han hade ju inträdeskortet på hand. Återstod bara att komma in. Bara!

Människans karaktär är hennes öde, var denna tid ett stående och mycket godkänt talesätt. Nu när Johan skulle ut i världen och göra sitt öde använde han många lediga timmar på att göra upp sitt horoskop utgående ifrån sin karaktär. Han trodde nämligen att han hade sin karaktär färdig. Samhället hedrar med namnet karaktär sådana som sökt och funnit sin ställning, tagit sin roll, utfunderat vissa grunder för sitt uppförande och slutligen handla därefter automatiskt.

En s. k. karaktär är en mycket enkel mekanisk inrättning; han har bara en synpunkt på de så ytterst invecklade förhållandena i livet; han har beslutat sig för att för livet ha en och samma mening för en bestämd sak; och för att icke göra sig skyldig till karaktärslöshet ändrar han aldrig mening huru enfaldig eller orimlig den än är. En karaktär måste följaktligen vara en tämligen vanlig människa och vara vad man kallar litet dum. Karaktär och automat tyckas något så när sammanfalla. Dickens berömda karaktärer äro positivdockor och karaktärerna på scenen måste vara automater. En väl tecknad karaktär är liktydig med en karikatyr. En karaktär skall dessutom veta vad han vill. Vad vet man om vad man vill. Man vill eller vill inte, det är allt. Söker man reflektera över sitt viljande, då upphör vanligen viljan. I samhället och livet måste man alltid betänka följderna av sin handling för sig och andra och måste därför reflektera. Den som handlar ögonblickligen är en oklok och en självisk, en naiv, en omedveten; det är sådana som gå fram i livet, ty de se ej på vad olägenheter deras handlingar kunna ha

Zachris

Noget af det oplivende ved August Strindbergs roman *Sorte faner* er den uhæmmede idiosynkrasi, hvormed den nedgør sin hovedperson, forfatteren Lars Petter Zachrisson. Zachris, som han kaldes, introduceres uden omsvøb som "denne lille grimme, ubetydelige mand". Upartiske portrætter, hvor egenskaber kun vises indirekte, hørte ifølge Strindberg hjemme i en kastreret, køns- og karakterløs damelitteratur skrevet af folk uden ryggrad. Dvs. af folk som Zachris. Han er nemlig en "gelé uden personlighed, en uorganiseret materie", som savner patos og holdning. Bogen igennem sammenlignes han med et uflatterende menageri af ål, aber, flagermus, kaniner, svin og snadrende ænder. Hans ydre går ikke ram forbi:

Manden syntes at være født med briller, for ingen havde set hans blik, sandsynligvis fordi de unaturligt store øjne, to halvt udrugede andeæg, altid var blodsprængte af whisky og gule af tobak og raseri.

Zachris er med hustruen Jennys ord et både "kropsligt og åndeligt afskyeligt menneske". Zak.

Her er hverken indlevelse eller psykologiske nuancer. Tværtimod kappes fortæller og hovedperson om at være infam:

Zachris er en pervers og klæbrig parasit, mens fortælleren fremstår som en påståelig børste. Håndfast styrer han læserens billede af personerne. Det gør han blandt andet ved udtrykkeligt at modellere Zachris over en verdenslitterær navnefælle, E.T.A. Hoffmanns "Lille Zacharias kaldet Zinnober". Hoffmann skildrer med grotesk overskud sin Zacharias som et vanskabt misfoster:

Det lille væsen, hvis hoved sad dybt nede mellem de høje skuldre, lignede med sin pukkel både på bryst og ryg, sin korte krop og de høje edderkoppeben, et æble spiddet på en gaffel og som man har skåret et måneansigt i.

Begge Zachrisser har det med at tage æren for andres fortjenester.

Zachris står lige så monumentalt i *Sorte faner* som vampyren Hummel i dramaet *Spøgelsesøsten* fra samme tid. Det gør han som indbegrebet af tidens forfald:

repræsentanten for den perverse tid, der kaldte sig nydannelsens, fordi den var forfaldets, sandhedens, fordi den var løgnens, vederhæftighedens, fordi den var humbuggens, de falske profeters, reklamens og de stjalne reputationers.

Bogen er med undertitlens ord "sædeskildringer fra århundredskiftet" og som sådan en followup på Strindbergs genembrudsroman *Det røde værelse*. Den er tænkt som en kulturkamp mod de "sorte faner": de dekadente rester af 1880'ernes materialistiske, ateistiske og naturalistiske radikalisme, hvor Strindberg selv var en hovedskikkelse. Nu er han blevet troende, men ikke noget fromt lam. *Sorte faner* blev hans mest skandaløse værk. Den blev læst som et smudsigt smådeskrift over let genkendelige venner og fjender og hører stadig til de mest berygtede nøgleromaner i svensk litteratur.

Lars Petter Zachrisson er nemlig på en gang en allegorisk type – og et ledt portræt af den svenske skribent Gustaf af Geijerstam, der sluttede sig til Strindberg i 1880'erne og siden støttede ham flere gange. Forlægget var aldeles genkendeligt, også i det udvortes. Som nidskrift og sædeskildring er bogen et suverænt bidrag til en satirisk tradition for grotesk overdrevne og karikerede personschildringer. Det skyldes den velturnerede ondskab, det verbale overskud og en fantasi, der nærmer sig det surrealistiske, når kvinders svedpletter under armene ses som veritable søkort, og en plomberet mund bliver til en alkove med vægmalerier.

Sorte faner viser Strindberg, når han er bedst (eller værst, om man vil): Her er opslidende ægteskabsdrama, frådende angreb på frigjorte kvinder, en fantastisk blanding af videnskabelig spekulation, religiøs mystik, realisme og fri fantasi

« Glat som en ål og uimodtagelig for fornærmelser gled han ind overalt. Var porten lukket for ham, kom han ind gennem køkkenvinduet; blev han kastet ud gennem døren, krøb han ned gennem skorstenen. Med ét ord: Han manglede ambition, og det lovede godt for hans fremtid »

parret med stilistisk ekvilibrisme, idiosynkratisk subjektivism og en respektløs frækhed. Undervejs overskrides grænserne for, hvad der gik an i svensk litteratur, privatlivets såvel som anstændighedens. Inklusive den sproglige: De optrædende omtaler hinanden som bøsser, sodomitter, koprofager og røvkysere. Karikaturen er velopløst, helt ud i navngivningen, hvor Ellen Key for eksempel danner forlæg for Hanna Paj. *Sorte faner* er selv et monstrum af en roman, som heldigvis

slet ikke minder om det kloster, hvortil de rene af hjertet, herunder Strindbergs alter ego, forfatteren Falkenström flygter, og hvor hvert rum er et afrundet, smukt formet digt. Romanen lever nemlig af det, den afviser. Og det i en grad, så Strindberg også spejler sig i Zachris.

Et strejf af sympati dukker således op i skildringen af Zachris' samliv med Jenny, to utålelige drenge og en hund. En del kan han tilgives, fordi Jenny er "en frigjort kvinde og altså en furie mod sin mand". Da Jenny og børnene en juleaften flytter ind til "emancipissen" Hanna Paj, karikeres Zachris' forladthed ikke kun; pludselig klinger en næsten identifikatorisk empati med.

Zachris udstilles som en uoriginal litterær kannibal. Han æder mennesker, stjæler andres tanker og ord:

Læste han en god bog, troede han, at han selv havde skrevet den; skrev den straks om med afvigelser, idet han elegant nedgjorde sin læremester.

Han nasser endog på sin syge hustru, der "døende måtte ligge model og diktere til protokollen". Strindbergs alter ego gør imidlertid det samme:

Falkenström lyttede ikke til ham, men sad og planlagde slutkapitlet i sin roman, idet han lod Zachris stå model uden at vide det.

Vampyr våger over vampyr: Jenny, Zachris, Falkenström – og Strindberg selv, der bruger løs af eget og andres liv. Det

er næppe tilfældigt, at han andetsteds beskriver digteren som en, der sidder og får sine medmennesker for bagefter at prøve at sælge dem skindet. Og heller ikke, at Falkenström bekender, at han har ofret sin biografi for at skrive sine værker, og at hans opgør med irreligiøse folk som Zachris i allerhøjeste grad rammer ham selv, Zak.

Af Per Stounbjerg